

Sz. Tóth Gyula

Vázlatos szakmai portré

Noteszpélda

Előjáróban. Sok nehézséggel megküzdve végül mégis, mint rendesen, 2021 tavaszán megjelent a 2020-as tanári noteszkötet, *Átszabások évada* címmel. Ez a 15. kötet. A 15 kerek, mondhatnánk szimbolikus szám, és mindez nyugdíjba metetelem után. Illik egy pillanatra megállni, visszatekinteni. Felsorolom a könyveket: 1-2. (Budapest–Celldömölk, Mikro-Borgisz Kiadó, 2008) A többi évente a Hungarovox kiadásában jelent meg, a 3. még cím nélkül 2009-ben. 4. *Teremtő találkozások*, 2010, 5. *Manó a hegy mögött*, 2011, 6. *Szamárbőrünk*, 2012, 7. *Rózsák békéje*, 2013, 8. *A virtuális valósága*, 2014, 9. *Zászlós idők*, 2015, 10. *Ima a vonaton*, 2016, 11. *Partiumtól Normandiáig*, 2017, 12. *A megbillent Éden*, 2018, 13. *Fénylesen*. 2019, 14. *Egyensúlyzavarok*, 2020, 15. *Átszabások évada*, 2021.

Olvasó is akadt. Véleményező is, ki rövidebbre, ki hosszabbra fogta gondolatait, kritikáit, volt, ki hallgatással fedte el kártyáit, volt, ki recenziót írt, Udvarhelyi András egyenesen inspiráló episztolával tisztelt meg.

De kerülünk beljebb. A véleményezőkhöz néha, merő jószándékból, megemelték a műdarabot, kellő hozzáértéssel, talán nem érdemtelenül, s így én mint szerző a „nagyok” közé kerültem. De azért maradok a földön. Nem vagyok író, sem irodalomtörténész, sem filozófus. Pedagógus-író vagyok, s így közíró. Miután már régen nyugdíjas vagyok, tovább dolgozom. És rájöttem, mi a legfontosabb teendő: a tanulás. És nem azért, mert Németh László is a tanulást nevezte meg legkedvesebb elfoglaltságának. (És sikk Németh Lászlóra hivatkozni.) Magam jöttem rá. És arra is, hogy minél többet tanulok, annál inkább érzem a Tudás hiányát. Persze köreimben többen vannak így, akiknél ráadásul a szándék párosul egy fontos tényezővel, ez az „erkölcsi kiállás”, ahogy Szokolczay Lajos nyomatékosítja.

Vessünk egy pillantást a kötet címekre, azok is jelzik, mit is tartalmaznak a jegyzetek. Vagyis a kötetek kutatással, mindennapi élménnyel kapcsolatban tett megállapításokat, gondolatokat, adatokat tartalmazó följegyzések. Közszerelőként személyes benyomásokról és tapasztalatokról készített jegyzetek. Tanári beidegződésből ezt tettem. Rendezni igyekeztem gondolataimat, legalább a magam számára, mert csakis ezek után lehet elmagyarázni dolgokat, eseményeket másoknak. A partalan vitákat nem kedvelem, amikor zubog a partikularitás, a hézagos informáltság nyomán, a szempontváltásokkal dagadó kommentelés hergeli a feleket. A jegyzetek, mint apropó, kötőelem, kapcsolódások alapja, együtt új összefüggés-építményként jelennek meg. S ha van eszmei vezérfonal, egységet teremtenek. És lesz belőle noteszkönyv.

A véleményemnek hangot adtam, publikáltam is őket, szabadságról, nemzettudatról, felvilágosodásról, az ember zsidbadásáról, az irodalom szépségéről és erejéről. Ezek a noteszkönyveken kívül is megjelentek, lásd napilapok, folyóiratok, mint *Agria*, *Búvópatak*, *Irodalomismeret*, *Kortárs*, *Magyar Műzsa*, *Magyar Napló*, *Magyar Szemle*, *Művészet és Barátai*, *Partium*, *PoLiSz*, *Tempevölgy*, francia nyelvi, anyanyelvi-kulturális honlapok és nyomtatott kiadványok. (A publikációs listát folyamatosan jegyzem. A régebbi szaklapok a pedagógia kapcsán említendők, mint *Köznevelés*, *Tanító*, *Pedagógiai Szemle*, *Audiovizuális Közlemények*, *Borsodi Művelődés*, *Idegen Nyelvek Tanítása*, *Szakoktatás*, *Szakképzési Szemle*, *Iskolakultúra*, *Felnőttképzés*, *Új Katedra*. Ezek mára, a rendszerváltás után mind megszűntek.)

Mi is a noteszkönyv? A sokféle definíció mellé egy újabb, részemről: A noteszkötekek, a jegyzetek levezető, nyitott, szintetizáló összegzése. Minek is? Egy szakmai pályafutásnak. Többsávos pályán futottam. Néha sávot váltottam, olykor letértem, de visszatartottam a főútra, a „mellékhatásokat” hasznosítottam. A főtárgy: az Értékközvetítés és Képességfejlesztés. Ezen indultam Zsolnai József nélkül, a vele való találkozás a kiteljesedést hozta. Tehát „ilyesfajta” pedagógia, benne a francia nyelv: tanítása, kultúrákötvetítés oda s vissza. Ez nyitott a reformpedagógia felé, mottó: „változtasd meg az iskolát, hogy megváltoztathasd a társadalmat.” (Ilyen is van: Változtasd meg a társadalmat, hogy megváltozhasson az iskola. De csak az előzőt tartom valósan, használhatóan értékesnek, az utóbbit csak a politikusok vindikálják maguknak.) A *társadalmi cselekvő* ember érdekel. Ennek műveléséhez sok és sokféle diszciplína feldolgozása (nem ismerete, hanem beépítése) kell. Nem multi- és nem inter-, de transzdiszciplinaritásról van szó. Ehhez vizsgálni kell a *társadalmi kommunikációt*: vele és benne *a személyiséget, az egyén viselkedését és gondolkodását*. Kutatás és Fejlesztés (tantárgyak, szakmai képzés), Tanítás. (KFT) Az egyes tevékenységterületen szakmai publikációk támogatják meg a portrét. (Itt, az alábbiakban érintett egyes tételnél zárójelben említek néhányat.)

Az irodalom nem maradhat ki. A jegyzetek gondolatisága nyomán eljuthatunk Balzac társadalomrajza felé. Így, mondhatjuk, ő is politizált. De *így* politizált. Miként Zola. Egy fiatal francia filozófus, Gaspard Koenig, a ma bestseller író Yuval Noah Harari nézeteivel vitázva, a *Homo Deustól* eljut az emberi fenevadhoz. Az egyént vissza akarja helyezni „a mesterséges intelligencia szívébe, hogy megmentse ezt a gyengeségekkel, haragvással teli, de rejtett nagysággal bíró, bepiszkolódott fenevadat”. (*La Bête humaine*, utalás Zola 1890-es regényére, magyarul *Az emberi dúvad*, ford. Adorján Sándor, Bp., Révai, 1928.) Csak apró megjegyzés a fordításról: a fenevad és a dúvad között nagy a különbség. Erről lásd Harari-dolgozatom, *Tanári notesz 14*, Melléklet. De így vagyunk a fordításokkal. A francia himnusz nem úgy szól igazán, ahogy magyarul tanítják: „Előre ország népe...”, nem. „Allons enfants de la Patrie”. ‘Gyerünk, haza gyermekei!’ Konkrétabb. Hajrá! Ahogy a drukkerok biztatják a csapatukat. Vagy

Voltaire: „Műveljük kertünket” ... „kertjeinket”. Ilyen is van: „... de vár ám a munka a kertünkben.” Nem, „Il faut cultiver notre jardin.” – ’kell’, micsoda különbség! A magyarban a ’kell’ kimarad, (Amiből könnyen ez lesz: „Fogjuk meg és vigyék!”). Így nehezen közelítünk Kanthoz. De ez is kutatási témáim egyike. Az elméleti-fogalmi tisztázottság, szorgalmazta Nagy Géza, a francia irodalom és filozófia tudós tanára a Szegei Bölcsészkaron. És elkél a nyelvészet az irodalomban, például Kövecses Zoltán metaforaelmélete kínál tágabb és pontosabb értelmezést. Ennek hiánya nemzettudat-kutatásunkat is hátráltatja, csak az eszmék (ki)forgatása nem elég. (Lásd *A nemzettudat nyomában. Partium*, 2020/2., nyár, 85-91. *Magyarságunk határai*. Pomozi Péter: *Felvidék, Agria*, 2019/4., 139-150, *NYÉK*, 2020. 06. 23.= <https://mnyknt.hu/2020/06/23/magyarsagunk-hatarai/#more-3458>) Nyelv és gondolkodás dinamikusan áthatják egymást. A magyar nyelv/észet, az idegen nyelv, például a francia szerkezetének vizsgálatával tetten érhető a *személy* és a *cselekvés*, ami elvezet a filozófia felé. Lásd Babits, Kosztolányi, Illyés... Költészetünk egyetemes, mondá Babits, amit a Fűfa-féle „A 12 legszebb magyar vers-sorozat” francia adaptációival magam is bizonyítok. (Lásd *Egy franciatanár irodalmi kalandjai. Találkozásaim szép magyar versekkel franciául*, Szombat-hely, Savaria University Press, 2015, 252.) *Európa költői arca. Franciákkal Babits nyomába*. Irodalomismeret, 2013/3., 62–67. *Csatlakozás szárnyvonalon, avagy identitásunk nyomában. Tisztelgő közelítés Pomogáts Béla munkásságához*, Nyelvünk és Kultúránk, 2015/1–4., 133–144. = *E-Nyék*, 2015. július 13. = <http://mnyknt.hu/2015/07/13/csatlakozas-szarnyvonalon-avagy-identitasunk-nyomaban/>, *Agria*, 2015. ősz, 146–157.) És akkor talán elkerülhető lenne a nép-nemzeti oldalon belül is folytatott kultúrfrontos küzdelem, ami olykor sajnos bozótharc jelleget ölt. Így messze kerülünk a baudelaire-i *Kapcsolatoktól*, és nem csendül egymásba a szín és a hang s az illat. (Pedig mennyire áhítottam ezt, a francia tanítási programom középszintű csomagjának ez a címe, a külső borítón a versidézzettel.) Egy-egy mű lényegének megítéléséhez, az előítéleteket kerülendő, szövegmegmunkálás, „szövegművelés” szükséges. Erre példa Kertész Imre megítélése. Ebben segíthet egy recenzióm (lásd *Egy kitüntetés képei*, Fűfa Balázs tanulmánykötetéről, *Kortárs*, 2015/6., 72–79. Vagyis: mű – szöveg – olvasás – írás, és máris Roland Barthes-nál járunk.

Összetett, olykor bonyolult a dolog, mint az élet. Több oldalról, többféle módon kell közelíteni. Mert még az is kérdéses, a metaforákkal együtt mennyire jutunk közelebb az *egyén érzelmvilágához*. Egyes filozófiai nézetek szerint ez „szinte teljességgel elérhetetlen”. (Hannah Arendt) Vonzóbb ez az állítás: „a gondolkodás a szellem számára olyan, mint az élet a testnek”. (Arisztotelész) Ez közelít ahhoz, ahogy Fehér M. István Sartre nyomán átfordítja a descartes-i tételt. „Vagyok, tehát gondolkodom”. Annyi bizonyos, hogy az emberre sok jel, szimbólum hat, szándékos kivitelben, direkt ráhatással (befolyásolással) és véletlenül, melyeket meg kellene fejteni a „felhasználáshoz”, a továbbéléshez vagy a kikerülésükhöz, a taszításhoz. Hogy a szimbólumokat

megértsük, folyamatosan részt kell venni *a megértés folyamatában*. Szól a szociológia oldaláról a tanács. (Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor) Érzékeny szemlélettel nyissunk hát a világra, „mivelhogy a szabadság állandó mozgásban van: nő, csökken, él, mozog”. A feldolgozás (a megértés, a megélés) tárgya a szövegen túl: sorsok, létek, cselekvések... ezek között élünk, keresgélünk. Kérdés: a hétköznapi emberek cselekedeteiben hogyan jelennek meg a társadalom adott eseményei, cselekedeteikből hogyan juthatunk el a külső történésekhez, eszmékhez, mozgalmakhoz? Válasz: „A megértés létmódja az eseményjelleg.” idézi Gadamert Fehér M. István. Akkor létfilozófia... És már Heideggernél járunk... Mindezek alapján összeáll valamiféle stratégia, nem szem elől tévesztve a tárgyszerű megközelítést és a szereplők iránti beleélő empátiát.

Tehát amolyan tudat- (szellemi) honvédelem, amit mívelek. Sok a téma, így a politika sem kerülhető meg, akár a hólapátolás, a gyógyítás. A politikában, a politikusból is csak az érdekel, mit tud, mit cselekszik (hogyan tisztítja az utat? hogyan gyógyít?) a haza, Európa javára. Ha a politikusnak nincs koherens programja, ha Arany Szondi két apródját sem tudja, Sartre-ról csak fél füllél hallott, de teli szájjal ócsárolja, hát, tanári oldalról, csak pótvizsgára javaslom. A heveskedésbe torkolló ideo-politikai „oldalazások” helyett a kötet sorozatban következetesen használom mottóként Babits sorait: „jobb és bal: ki csak fölfelé tör?” Értelmezésre ajánlom. De nemcsak honvédelem, de nyitni kell, megalapozottan közelíteni más kultúrákhoz, ebben a frankofón területen való jártasság nagyban segített. Értékközvetítés oda és vissza – *viszonyítás és konfrontáció*. Így van esély, hogy EU-s vagy globális identitásunk (van ilyen?) keresgélese közepette megtaláljuk önmagunkat. A nemzetek maradtak, fölerősödtek a térségi erőviszonyok. Kulturális és reálkategóriákhoz kell nyúlni. (John Lukacs) Erről szólnak a nemzetek közötti sportvetélkedők, ez a turizmus lényege is. A francia barátaim tőlem tudtak meg számos dolgot rólunk, igencsak becsültek bennünket történelmünkért, értékeinkért. A Csíksomlyói Passióról én adtam nekik hírt, elcsodálkoztak, nem gondolták, hogy Mária felénk is járt... Félttem a tudást, a tudományt. Mert *Kutatni csak pontosan, szépen*. (Balázs Géza: *Nyelvszokások*) *Magyar Napló*, 2020. november, 62–65. Makai Mihállyal keresem: „Merre vagy szellem napvilága?” Milyen ma Európa, és milyen Európát akarunk? (Lásd *Az európai észjárás luxemburgi példája globalizációs erőtérben*, BARÁTSÁG, 2009. XVI. évf., 5. sz. 6231–6243. *Átélt riport egy keletnémet városból. Avagy egy magyar fiatalember vallomása a nagy Fal innenső oldalán*. Lukács János könyvéről: Szerelmem, Kelet-Berlin) *Búvópatak*, 2019. augusztus, 20–22. *Tanári notesz 11. Partiumtól Normandiáig*, Bp., Hungarovox Kiadó, 2017. június.)

És a tapasztalat is haszonnal járt: az elméleti síkon túl, mellette, a gyakorlati terepen végzett tevékenységek (vendéglátás-turizmus, idegenvezetés, zenélés, kézilabda-játékvezetés, érettségi elnök, oktatási szakértő, jelnyelvi tanfolyam stb.), ezekről szakmai végzettség.

Szóval, a noteszkötetek: 1. bennük lapul egy vastkos pályafutás anyaga, 2. érdemi feltárása kutatást igényel, 3. a kutatói szándék, a céltételezés, a probléma megfogalmazása után kedvére lapozhat a kutakodó. Akinek külön figyelmébe ajánlom a noteszkönyvek mellékletét, kordokumentum, az előszók összefoglalása eligazít. Hogy olvassuk a könyveket? Ki-ki saját szokása szerint. Mirtse Zsuzsa, a kiváló irodalmi szerkesztő azt írta a noteszkönyvről: „emlékezőpróza”. Ha így vesszük, és tehetjük, akkor egy-egy jegyzetet olvasva „emlékeztető” prózát mondhatunk. Nem az a kérdés: a jegyzetírónak igaza van-e, hanem az a fontos, hogy *akkor és ott, az eseménynél mit csinált az olvasó egyén. Mit gondolt ő a dolgról?*

Pedagógus-író vagyok, akinek, a fentiek nyomán más rugóra jár az agya. Ahogy Bertha Zoltán is megállapította. Összetett véleménye így összegezhető: Sokféle tudást kezel, több szempontot vet be, a szélesre nyitott horizontot kézben tartja. Igen, és a problémalátás érzékenysége példaértékű, amit Füzfa Balázs, a sok együttműködés nyomán és a 15. noteszkötet után megerősít. Szövegeim érthetőek, a stílusom „kellemes”. Talán ilyesmikért kedveli munkáimat Egedy Gergely, Ködöböcz Gábor, Lukáts János, Madarász Imre, Kiss Sándor és felesége, Ilona, Sipos Lajos, Suhai Pál és mások, köztük néhány egykori tanítvány, akikkel jó szakmai-emberi kapcsolatokat ápolunk. A portrékép távolról sem teljes, de szorgos, folyamatos segítők említését nem mulaszthatom el. Ilyen Bárány László, a nagy műveltségű filozofus gondos, alapos figyelme, finoman befolyásoló észrevételeivel. Ilyen Oláh András, költő, író és tanár, aki visszatérően foglalkozik a noteszekkel, a realizmus talaján eleméz és értékél, józan tárgyilagossággal kezelve a szöveget, a szerző meglátásait.

S hogy megemeljük tekintetünket, talán kissé szerénytelenül, Pál apostol 2. leveléből idézek: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltétem nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz bíró ama napon; de nemcsak énnekem, hanem mindazoknak is, akik várva várják az ő megjelenését.” (Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája, 1990)

Hogyan tovább? Adódik a kérdés. Erre több oldalról érkezik nyomás. A szervezetemet támadó betegség, amely a biztató kezeléssel együtt elhúzódik. Életünk meghatározó „élménye”. Törődést, nagy figyelmet igényel. Az egyre terebélyesedő vírusjárvány rányomta bélyegét életünkre. Mindenkiére. Erősen megváltoztatta mozgásunkat, gondolkodásunkat, attitűdünket. Vigyázni kell, de folyton nyavalyogni nem érdemes. Még „belebetegszünk”. A tetejébe dolgoznak és hatnak a szellemi vírusok. Hogyan működik az Európai Unió, hogyan változik a globalizáció üteme, módszere, tartalma? Miként reagál erre az átlagpolgár? Mit őriz meg józan elgondolásaiból? Tud-e, mer-e hagyatkozni saját megérzéseire, tapasztalataira? Szabad-e ilyet tennie, vagy a szólás- és vélemény szabadság ’újeszmei’ diktátuma meghatározó parancsát kell követnie? Ritkul a normatartás, lanyhul a mértékletesség. Kemény, kíméletlen, kétes vízióktól áthatott próbafolyamat tanúi vagyunk, viláगतalakító gondolatokkal, a

tőke, a politika, a tudomány, a média együttműködő játszmáival. Csetelve csevegünk – netkorszak, a tömegember, hiszi vagy sem, benne van, az állandóan változó applikációs rendszerben alig találja a másikat, utánfutó lesz, még tapsol is, mert mint valami új világ részeseként ezt minimum kötelezőnek tartja. Új darab íródik és játszódik. Új a szereposztás. Nekem is új szerep jutott. Ezt kell gondosan megformálni. Ebben már noteszkedő közvélemény-alakítóként nem kívánok részt venni. A nagy játszmákat és hangos főszereplőinek alakításait figyelem, de csak annyiban érdekelnek: mi lesz veled ifjúság? Hogyan alakul gyermekeink sorsa a szakmai karrier során és a magánéletben? Hova fog kifutni unokáink pályája az iskolák elvégzés után?

Balázs Géza alaposan böngésző, informatív szöveget tett közzé a 15. kötetről: „A 2020. év 'tanári' reflexiói ismét izgalmasak egy citoyen (franciánár) nézőpontjából. Rokonszenves számomra ez a szemlélődő, értékelő, jobbítani akaró törekvés. Úgy látom, hogy utolsó mohikán. Utolsó mohikánok vagyunk.” (<http://www.balazsgeza.hu/?p=12013>) A végén hozzát teszi: ám a „napló elkezd szakadozni”, amit valahogy éles szemmel észrevesz. Szakadozik az életfolyam, szakadozik a napló. Noha hallottam, olvastam is, hogy „az írás egészségesebbé és okosabbá tesz.” Erre 11 tudományos bizonyítékot szolgáltat a *Könyv Guru* (2017. április 6.) De mégis érdemes figyelni André, francia barátom intésére: Csak lassan. „Az egészség pótolhatatlan gazdagság, mely összhangot teremt bennünk”. Tényleg, itt a kert, amit ötven éve megértő társammal, Marival még művelni bírunk, a verselőként is jeles kertészemester szakmaiságával, a gondozásra váró, termést adó szőlősorok, a metszést megháláló lombok, a nádfödeles pavilon, ahol ihletre várva megpihenni jó, Cili lányoméék kis családja, az unokák, a barátok.

Tanárságom ideje lejárt, a gondolkodásé nem. Az eseményekhez fűződő gondolatok, lelkiállapotok, viszonyulások rögzítése lehet kötelező magánügy. Lesz még Napló Barátainknak? Amíg van Nap, van remény, biztat Török Nándor: ragadjuk meg a Napot. Tájban az ember, a társadalmi, a természet hullámzó tengerén.

A Nap

A parázsban fürdőző pirkadat
vajúdvá megszülte a Napot,
s az gyermeki hévvel máglyaként
ragyog.

Lángoló lázas lelkének lobja
hamvadó szerelmeket ébreszt,
összetört szíveket újra ötvöz,
vértéz.

Kohójában ég izzón a munka,
olvad a vas, vagy sül a kenyér,
szened a szikes táj, szárad
a fenyér.

Hevül a vér a verőerekben,
forr a fájón lüktető világ,
mit kintről perzsel, bentről
valami rág.

Kapcsolódás a Naphoz, színes jelzőkkel fent, az élet már indult itt lenn, de nem vagyunk egyedül, fentről táplálják életünket, erőfeszítéseinket. A Nap sugárzik, működik az átvitel: *Hevül a vér a verőerekben...* Játék a Nappal nappal, az összefonódó különbség, bújócska. Nem kerekecske-gombocska, hanem küzdelem, felfelé és lefelé, közepén az ember, a Nap élteti, a világ zaja bontja, ha tudja, ha az ember hagyja.

Van hát még szép dolog, mi lendít. A sokszínű, gazdag költői képekkel gondolati alakzatokat kreáló és általuk mindennapjainkból felrázó Radnai István versei. Amikor lüktető-pezsdtőn tágra nyitja az örömmel, bánattal, lehetőséggel és korláttal teli horizontot az ember előtt, rögzíti alaptézisét arról, mit érez, hol a helye: „Szívtáji Magyarország”. Benne a feladat – gyógyításra, gyógyulásra. Mert különben maradnak a *Csapdák, vágányok, zárványok*. Ahogy írtam reflexióimat a *Tanulmányok Hankiss Elemér tiszteletére* összeállított kötet nyomán. (*Hankiss 8van? TALÁLJUK KI...!* Szerk. Miszlivetz Ferenc, Budapest – Szombathely, MTA Politikai Tudományok Intézete – Savaria University Press, 2008.) Írásom több változatának egyike egy valóban felelős szerkesztő gondozásával megjelent: *Mily korban élünk? A szakképzés társadalmi dimenziói*, Szakképzési Szemle, 26. évf., 1. sz. 2010, elektronikus melléklet 28–51.

Remélkedően zárom e sorokat Korzenszky Richárd atya gondolatával: „Isten megteremtette a világot, a káoszról kozmoszt formált. És ebbe az elrendezett világba helyezte el az embert azzal a feladattal, hogy művelje azt, legyen kertésze”.